

О.Є. Златогорський, Ю.В. Лукомський, С.Д. Панишко

ДОСЛІДЖЕННЯ МОНУМЕНТАЛЬНОЇ СПОРУДИ XIV—XV ст. У м. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ У 2009 р.

A 14th–15th c. monumental building identified and partly studied by the Expedition of the State Enterprise «Volyn Antiquities» at 19a, Drahomanova Street in Volodymyr-Volynskyi is briefly described.

Давньоруський Володимир, будучи стольним містом Волинської землі, був значним осередком монументального будівництва. У різні періоди археологічно-архітектурні дослідження у місті проводили А.В. Прахов, М.К. Каргер, П.О. Раппопорт, М.В. Малевська та Є.В. Шолохова. Однак не всі аспекти функціонування волинської архітектурної школи давньоруського часу вивчені повною мірою. Через це виявлена і частково досліджена у 2009 р. монументальна споруда XIV—XV ст. являє неабиякий інтерес.

Ділянка, на якій здійснено рятівні дослідження, розміщена за 70,0 м на північ від валу окольного міста давньоруського Володимира за адресою вул. Драгоманова, 19а. Дослідження проводилося методом пошуку об'єктів системою траншей завширшки 1,0 м. Загальна довжина дев'яти траншей, які, в цілому, рівномірно охопили досліджувану ділянку, склала 419,0 м. У разі виявлення об'єктів до траншей робили дорізки або на цьому місці закладали розкоп.

Всього у дев'яти траншеях та чотирьох розкопах виявлено п'ять ям різного призначення, чотири з яких датуються пізньосередньовічним періодом, а одна XX ст.; об'єкт (заповнення неглибокого рову?) рубежу XIX—XX ст.; ділянку фундаменту XX ст.; одне повне та сліди ще одного (фрагмент черепа) поховання XX ст.; сліди житла XX ст. Однак найбільший інтерес серед досліджених об'єктів становить нижня частина монументальної споруди XIV—XV ст., виявлена в розкопі 2.

Споруда має чітку прямокутну форму з внутрішніми розмірами 8,5 × 5,0 м і являє собою до-

сить масштабний археологічно-архітектурний об'єкт, зорієнтований довшою стороною на північ. Зі східного боку він замикається не суцільною стіною, а п'ятьма стовпами чи пілонами, між якими були чотири проміжки, оскільки два крайні пілони примикають до суміжних — північної та південної — зовнішніх стін (рис.).

З метою з'ясування конструкції зовнішніх стін споруди в середній частині західної стіни, пошкодженої розвідковою траншеєю, було здійснено архітектурно-археологічний перетин, у якому розкрито профіль і ділянку внутрішнього фасаду стіни, а також фрагмент поверхні і перетину долівки. З'ясовано, що споруду зведено в котловані з вертикальними або ледь похилими бічними стінами та горизонтальним дном, заглибленим у материковий жовтий суглинок на 0,6 м, що становить 1,3 м від сучасної поверхні.

Бічні стіни споруди змуровані по краю котлована із сирцевої брускової цегли-пальчатки (26 × 13 × 9 см) на глиняному розчині в техніці однолицьової кладки, зверненої лицем до інтер'єру. Мури завтовшки «в одну цеглу», що становить близько 30 см. Уціліло 4—6 рядів автентичної кладки на висоту 45—68 см. Шви у кладці завтовшки 2—3 см і з лицьового боку акуратно затерті мулярським інструментом у рівень площини кладки. Система у лицьовій частині кладки не простежується. Переважно тут нерегулярно чергуються ложки і тички. В окремих місцях простежено ряди кладки, де чергуються площини вертикально встановлених ложків із цеглою, зверненою постіллю на лицьовий бік.

Унаслідок дії на кладку високої температури сирець, застосований у ній, перетворився на цеглу яскраво-червоного кольору, а розчин

Рис. Володимир-Волинський. Загальний вигляд монументальної споруди з північного заходу на кінцевій стадії розкриття

набув теж керамічного стану дещо світлішого відтінку. В профілі кладки виразно простежується температурна лінія, за межами якої сирець і розчин поміж ним збереглись у початковому стані.

Долівка споруди, тобто глинобитне дно котлована, зараз являє собою дуже випалену до темно-червоного або сіро-попелястого кольору фактично керамічну монолітну субстанцію. Долівка на 7—10 см від поверхні набула керамічного стану, а ще на таку ж товщину — помаранчевого забарвлення.

Заповнення споруди було насичене перепаленою глиною, фрагментами випалених швів та уламками такої само, як у кладці стін, цегли.

Рештки трьох середніх пілонів, якими завершувалася споруда зі сходу, мали підквадратну в плані форму зі сторонами $0,99 \times 0,85$ м, а два пристінні — $0,47 \times 0,85$ м. Лицьові площини цегли зі сторони проміжків мають ледь ошлаковану до чорного відтінку поверхню. На певному етапі усі пілони зі східного боку були подовжені докладками, змурованими з випаленої цегли такого ж формату, як і сирець, на глиняному розчині.

На долівці виразно простежуються смуги сіро-попелястого ошлакування завширшки близько 1,0 м, розташовані паралельно поперек приміщення напроти проміжків поміж пілонами. Між цими смугами, які утворилися внаслідок дії найвищої температури, напроти пілонів, помітні смуги долівки темно-червоного відтінку, які зазнали меншого температурного впливу. В межах однієї з таких смуг, за другим з півночі пілоном, виявлено *in situ* дві цеглини, встановлені «на ребро».

З цією монументальною спорудою, очевидно, була пов'язана велика яма біля її південно-східного рогу. Її заповнення, зокрема параметри цегли, не відрізнялось від заповнення самої споруди.

Отримані у ході досліджень результати вказують на слабку заселеність цього посадського району Володимира у давньоруський час і початок його інтенсивного освоєння у пізньосередньовічний період. Водночас можна говорити про початок монументального будівництва на цьому місці у XIV—XV ст. Унікальність виявленої споруди потребує її подальших досліджень з метою її інтерпретації та музеєфікації.

